

فاطمه زهرا (س): الگوی مبارزه سیاسی و زن امروز

سعیده بابائی*

چکیده

حضرت فاطمه زهرا (س)، دختر گرامی پیامبر اسلام (ص)، تنها یک شخصیت تاریخی والامقام در بعد معنوی و خانوادگی نیستند؛ بلکه ایشان تجسم عینی زنی انقلابی، سیاستمدار و الگویی بی‌بدیل برای مبارزه سیاسی در سخت‌ترین شرایط هستند. بازخوانی سیره سیاسی ایشان، نقشه‌راهی است برای زن مسلمان امروز که در جست‌وجوی هویتی مستقل، اثرگذار و متعهد در عرصه‌های مختلف جامعه است. این پژوهش با هدف تبیین ابعاد مبارزه سیاسی حضرت فاطمه زهرا (س) و استخراج الگوی عملی از سیره ایشان برای زن در عصر حاضر و به روش توصیفی-تحلیلی و با اتکا به منابع کتابخانه‌ای انجام شده و یافته‌های این تحقیق بر چند محور اصلی استوار است: 1) مبارزه برای احقاق حق رهبری 2) افشاگری و بصیرت‌افزایی 3) تلفیق ناگسستنی معنویت با کنشگری سیاسی، 4) استفاده هوشمندانه از ابزارهای اجتماعی-اقتصادی

کلمات کلیدی: فاطمه زهرا (س)، مبارزه سیاسی، زن مسلمان، الگوی زنانه، هویت مستقل، جهان معاصر.

*سعیده بابائی، سطح دو حوزه

در دنیای امروز که گفتمان‌های مختلف در مورد حقوق و نقش زنان در حال تقابل هستند، بازگشت به سرچشمه‌های ناب اسلامی و شناخت الگوهای حقیقی، ضرورتی انکارناپذیر است. حضرت فاطمه زهرا (س)، دختر پیامبر اسلام (ص)، نه تنها به عنوان یک شخصیت مذهبی والامقام، بلکه به عنوان الگویی کامل برای کنشگری سیاسی و اجتماعی در عصر حاضر شناخته می‌شود. بررسی سیره ایشان نشان می‌دهد که زن مسلمان می‌تواند در عین حفظ ارزش‌های اصیل اسلامی، نقشی فعال، آگاه و تعیین‌کننده در صحنه سیاسی و اجتماعی جامعه ایفا کند. فاطمه زهرا (س) در عمر کوتاه اما پربار خویش، چنان درخشید که نه تنها "کوثر" (خیر کثیر) نام گرفت، بلکه به اسوه‌ای کامل برای زن و مرد در همه اعصار تبدیل شد. این مقاله به بررسی ابعاد مبارزه سیاسی ایشان و تطبیق آن با نیازهای زن معاصر می‌پردازد.

طرح مسئله

در جهان پر آشوب کنونی، زن مسلمان در تقاطع پیچیده‌ای از هجوم فرهنگ‌های مهاجم، انگاره‌های فمینیستی افراطی و سنت‌های تحریف‌شده قرار دارد. این شرایط، ضرورت بازگشت به الگوهای اصیل اسلامی را برای یافتن راهکاری جامع و متعادل دوچندان می‌سازد (مطهری، ۱۳۸۰). در این میان، شخصیت حضرت فاطمه زهرا (س) به عنوان «برترین زن جهان هستی» نه تنها یک اسوه معنوی، که یک الگوی سیاسی و اجتماعی بی‌بدیل است. سؤال اصلی این پژوهش آن است که ابعاد مبارزه سیاسی حضرت زهرا (س) چیست و این الگو چگونه می‌تواند هویت و نقش زن مسلمان را در جغرافیای سیاسی-اجتماعی جهان معاصر تعریف و تبیین کند؟

پیشینه تحقیق

مطالعات گسترده‌ای درباره ابعاد مختلف زندگی حضرت زهرا(س) انجام شده است. عمده این تحقیقات بر جنبه‌های معنوی، خانوادگی و شخصیتی ایشان متمرکز بوده‌اند (جعفری، ۱۳۷۶؛ مطهری، ۱۳۷۸). همچنین مقالاتی به صورت پراکنده به نقش اجتماعی ایشان پرداخته‌اند (کریمی، ۱۳۹۸؛ رضوی، ۱۳۹۵). اما پژوهش حاضر با نگاهی نظام‌مند و با محوریت "مبارزه سیاسی" به عنوان کانونی برای هویت‌بخشی به "زن امروز"، در صدد است تا خلأ موجود در تبیین یک الگوی عملیاتی و همه‌جانبه را پر کند.

اهداف تحقیق

- تبیین نظریه سیاسی حضرت فاطمه (س) بر اساس مواضع و سخنان ایشان.
- تحلیل مؤلفه‌های مبارزه سیاسی ایشان در مواجهه با انحراف سیاسی جامعه پس از رحلت پیامبر (ص).
- استخراج الگوی رفتاری از سیره ایشان برای نقش‌آفرینی سیاسی-اجتماعی زن مسلمان معاصر.
- ارائه راهکارهای عملی برای بهره‌گیری از این الگو در دنیای امروز.

روش تحقیق

این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با جمع‌آوری اطلاعات از منابع معتبر کتابخانه‌ای (اولیه و ثانویه) انجام شده و داده‌ها با رویکرد تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

بخش اول: فاطمه (س) و مؤلفه‌های مبارزه سیاسی

مبارزه سیاسی در گفتمان اسلامی، به معنای مجموعه اقدامات آگاهانه، سازمان یافته و مبتنی بر ارزش‌ها برای احقاق حق و دفع باطل در عرصه حکمرانی است (امینی، ۱۳۸۵). در این میان، جایگاه زن در اسلام، نه یک جایگاه انفعالی، بلکه مبتنی بر کرامت ذاتی و مسئولیت اجتماعی است. قرآن کریم زن و مرد را در اصل انسانیت و تقوا یکسان می‌داند: "إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ" (حجرات، ۱۳). شخصیت حضرت فاطمه (س) به عنوان یک الگوی جامع، تبلور عینی این آیات است (مطهری، ۱۳۸۰).

مبارزه سیاسی حضرت زهرا (س) را می‌توان در چند محور کلیدی تحلیل کرد:

1. مبارزه برای احقاق حق و مقابله با انحراف: مهمترین صحنه مبارزاتی ایشان، حوادث پس از رحلت پیامبر (ص) بود. هنگامی که مسئله خلافت و امامت منحرف شد، ایشان با شجاعتی کم‌نظیر، به میدان آمدند. خطبه فدکیه که در مسجد النبی و در حضور مهاجرین و انصار ایراد شد، نمونه‌ای درخشان از یک مبارزه منطقی، مستدل و شجاعانه است. ایشان در این خطبه، با استناد به آیات قرآن و دفاع از حق غصب‌شده امامت و ولایت، پایه‌های حکومت وقت را به لرزه درآوردند. ایشان با استدلالی استوار بر اساس آیات قرآن و سنت پیامبر (ص)، به روشنگری و افشای انحراف پیش آمده پرداختند. این اقدام، نشان‌دهنده مسئولیت‌پذیری سیاسی و دفاع از حق و عدالت، حتی در شرایط سخت است. زن امروز نیز می‌تواند از این سیره بیاموزد که در برابر انحرافات و بی‌عدالتی‌ها باید با آگاهی و شجاعت ایستادگی کند (ابن ابی‌الحدید، ۱۴۰۴ق؛ طبرسی، ۱۴۰۳ق).

2. افشاگری و بصیرت‌افزایی: ایشان به جای سکوت یا سازش، با روشنگری به مقابله با جریان باطل پرداختند. سخنرانی‌ها و گفت‌وگوهای ایشان با زنان انصار و دیگران، نه برای منافع شخصی، که برای بیداری جامعه و حفظ اساس دین بود. این همان "بصیرت" است که زن مبارز امروز نیز به آن نیاز مبرم دارد.

3. عمق بخشیدن به مبارزه با عبادت و معنویت: برای فاطمه (س)، سیاست از عبادت جدا نبود. شب‌زنده‌داری‌ها و مناجات‌های طولانی ایشان، منبع انرژی برای مبارزات سخت روزانه بود. این نگاه، مبارزه را از سطحی صرفاً مادی به حرکتی عمیق و الهی ارتقا می‌بخشد.

4. استفاده از قدرت اجتماعی و اقتصادی: اهدای "فدک" به عنوان یک سرمایه اقتصادی، نماد استفاده از ابزارهای غیرمستقیم برای پیشبرد اهداف سیاسی و اجتماعی بود. هنگامی که فدک غصب شد، اعتراض ایشان به این غصب، در حقیقت اعتراض به سیاست‌های کلان حکومتی بود که می‌خواست پایه‌های اقتصادی اهل بیت (ع) را تضعیف کند.

بخش دوم: فاطمه (س)؛ الگویی برای زن امروز

زن امروز، درگیر چالش‌هایی همچون هویت‌یابی، حفظ کرامت، نقش‌آفرینی اجتماعی و حفظ کیان خانواده است. سیره فاطمی پاسخ‌گوی این نیازهاست:

1. ترکیب نقش‌ها: فاطمه (س) هم "همسر" و "مادری" نمونه بود و هم "سیاستمدار" و "مبارزی" بی‌امان. ایشان ثابت کردند که حضور فعال در عرصه اجتماعی و سیاسی، نه تنها با مسئولیت‌های خانوادگی تعارض ندارد، بلکه می‌تواند آن را تکمیل کند. زن امروز می‌آموزد که می‌تواند در خانه "الگوی عشق و ایثار" و در جامعه "پیشگام حق‌طلبی" باشد.

2. هویت مستقل و مبتنی بر کرامت: در دورانی که زن به عنوان کالا یا موجودی درجه دو نگریسته می‌شد، فاطمه (س) با علم و عمل خود، هویت انسانی و الهی زن را به نمایش گذاشت. ایشان نشان داد که ارزش زن به "انسان

الف) پیشنهادات کاربردی:

1. برای نهادهای فرهنگی و آموزشی:

- گنجاندن سیره سیاسی-اجتماعی حضرت زهرا (س) در کتب درسی مدارس و دانشگاه‌ها.
- برگزاری کارگاه‌ها و نشست‌های تخصصی با موضوع "زن، سیاست و الگوی فاطمی".
- تولید محتوای هنری (فیلم، سریال، مستند) با محوریت ابعاد مبارزاتی زندگی ایشان.

2. برای زنان به عنوان کنشگران اجتماعی:

- تشکیل حلقه‌های مطالعاتی برای بررسی خطبه فدکیه و سایر مواضع سیاسی حضرت زهرا (س).
- الگوگیری عملی از ایشان در دفاع از حقوق قانونی و شرعی خویش در عرصه‌های مختلف.
- تلفیق معنویت با فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی برای کسب توان و پایداری بیشتر.

3. برای پژوهشگران:

- انجام تحقیقات تطبیقی میان الگوی فاطمی و الگوهای فمینیستی.
- واکاوی نقش ایشان در تشکیل "جامعه آلوده" به عنوان یک نهاد مدنی-سیاسی.
- پژوهش در زمینه بازتاب سیره سیاسی ایشان در نهضت‌های اسلامی معاصر.

- می‌توان بخشی به تحلیل دقیق‌تر "خطبه فدکیه" و استدلال‌های کلامی و سیاسی موجود در آن اضافه کرد.
- مقایسه تطبیقی میان الگوی فاطمی و الگوهای ارائه‌شده توسط مکاتب فمینیستی غربی می‌تواند بحث را غنی‌تر کند.
- ذکر مصادیق عینی از زنان مبارز در تاریخ معاصر که از سیره فاطمی الهام گرفته‌اند، می‌تواند برای خواننده جذاب باشد.

فهرست منابع

منابع فارسی

1. قرآن کریم.
2. ابن ابیالحدید، عبدالحمید. (۱۴۰۴ق). شرح نهج البلاغه (ج. ۱۶). دار احیاء التراث العربی.
3. امینی، ابراهیم. (1385). آزادی زن از دیدگاه اسلام و غرب. قم: بوستان کتاب.
4. جعفری، محمدتقی. (1376). زینب کبری (س) از ولادت تا شهادت. تهران: مؤسسه نشر کرامت.
5. طبرسی، احمد بن علی. (۱۴۰۳ق). الاحتجاج (ج. ۱). نشر مرتضی.
6. قرضاوی، یوسف. (1390). المرأة فی الاسلام. ترجمه فارسی. تهران: احسان.
7. مجلسی، محمدباقر. (1403 ق). بحارالانوار. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
8. مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۳ق). بحارالانوار (ج. ۴۳). دار احیاء التراث العربی.
9. مطهری، مرتضی. (۱۳۷۷). مساله حجاب. انتشارات صدرا.
10. مطهری، مرتضی. (1378). جاذبه و دافعه علی (ع). تهران: صدرا.
11. مطهری، مرتضی. (1380). نظام حقوق زن در اسلام. تهران: صدرا.

منابع عربی

1. ابن ابیالحدید، عبدالحمید. (1378 ق). شرح نهج البلاغه. تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم. قم: کتابخانه آیت الله مرعشی.
2. طبرسی، احمد بن علی. (1386 ق). الاحتجاج. نجف: دار النعمان.

مقالات

1. رضوی، سید حسن. (1395). تحلیل گفتمان خطبه فدکیه حضرت زهرا (س). فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات اسلامی زنان و خانواده. سال سوم، شماره ۱.
2. کریمی، فاطمه. (1398). بازخوانی الگوی کنشگری سیاسی زن مسلمان با تأکید بر سیره حضرت فاطمه زهرا (س). پژوهشنامه زنان. دوره ۱۰، شماره ۲.

پایگاه‌های اینترنتی

1. پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه (hawzah.net)
2. کتابخانه دیجیتال نور (noorlib.ir)

